

STADSWACHTEN IN BORNE

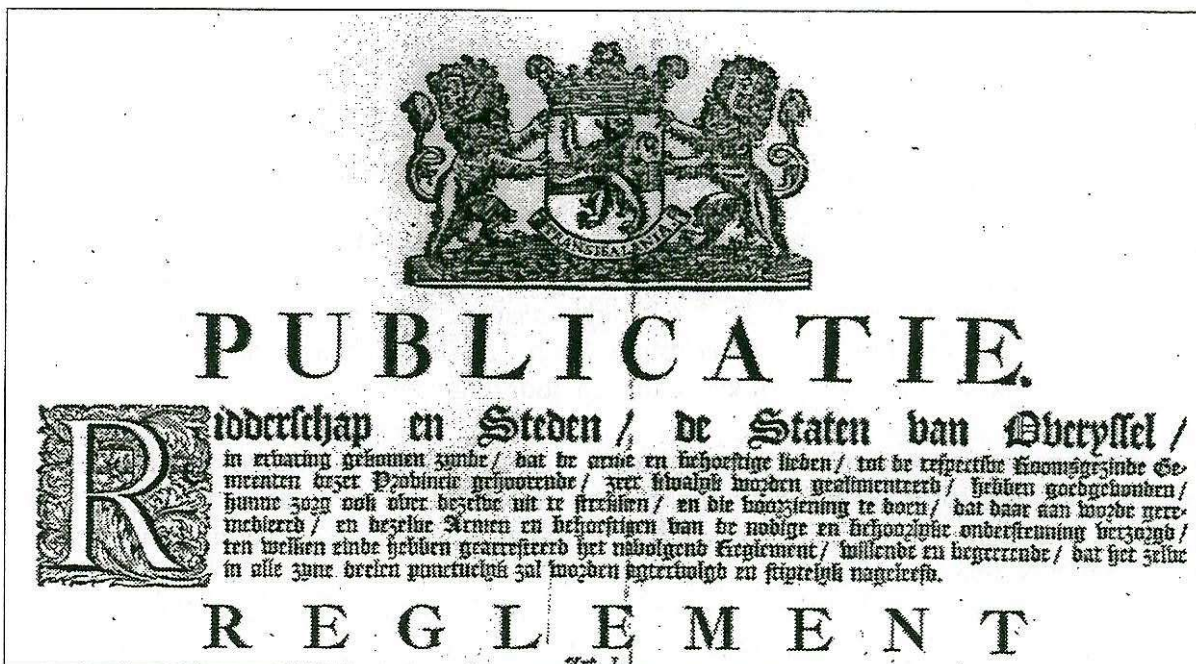
Via de krant werden de Bornse ingezetenen kort geleden op de hoogte gebracht van het feit dat per 1 februari 1999 stadswachten zullen worden ingezet. Een veiligheids voorzorg. De bevolking heeft aangegeven zich onveilig te voelen. Men wil toezicht en is bang voor asociaal gedrag van jongeren in de vorm van criminaliteit, het toebrengen van schade, vernieling van b.v. verlichting e.d. De aanstelling van stadswachten is mogelijk gemaakt door de stichting Private en Publieke Veiligheidszorg. Het betreft hier, als stadswachten, de dames Viola Bielicka en Marieke Wissink. Zij worden uitgerust met een G.S.M. en staan daarmee in directe verbinding met de plaatselijke politie. Ze zijn herkenbaar aan een speciaal uniform.

De functie van stadswacht is minder bijzonder voor Borne dan men misschien zal denken. Stadswachten (dorpswachten) bestaan al eeuwen lang. Gaan we terug tot het begin van de 18^e eeuw dan zien we al stadswachters in de gemeente Borne. In een ongedateerd archiefstuk wordt aangegeven dat op wacht staan niet altijd even plezierig is: "...en vele krijgshuyden die op wacht stonden en anders, die ooren, vingeren, voeten vervroren..."

Op 14 juni 1724 is een plakkaat uitgegeven getiteld "Reglement van de Staten van Overijssel". Dit reglement bevat 10 artikelen tegen *bedelaars, vagebonden, lediggangers, heerloze knechten, gewaande heidenen en diergelijk schuim van volk*.

Art. VI: *schojers, vagebonden en andere dewelke de ingezetenen met woorden, dreigementen van slaan, branden ofte anders iets mochten ondernemen of te pressen sullen (soodoenlijk) bij de gedreigde ende van hare familie alleen ofte met behulp van nabuiren en andere voort worden gestraft enz. en met klokkenslag vervolgd en aan den lijve gestraft worden..*

Art. VIII: *De armenjagers welk door de Goetheren of Kerspelen gerechten aangesteld zijn; de nodige assistentie verlenen tot uitvoering van de orders.*

Voorbeeld van de kop van een door De Staten van Overijssel gepubliceerd Reglement.

Op 6 dec. 1736 werd door de plaatselijke Goetheren in het Kerspel Borne een armenjager aangesteld, n.l. Hendrik Annink. Er werd van hem verwacht in het dorp te wonen. De functie armenjager had niets te maken met het jagen op arme mensen. Integendeel, het betrof jacht maken op vagebonden en plundersaars. Hij moest dit rapporteren aan de Goetheren. De armenjager werd ook wel "Rode Roede" genoemd vanwege de rode staf die hij bij zich had (een G.S.M. bestond nog niet). Hij was gekleed in uniform; een blauwe rok met lange rode opslag, met tinnen knopen en een hoed met wit boordsel. Voor zijn dienst ontving hij fl. 65,00 'sjaars. De Goetheren vonden dat wel een beetje veel en brachten het later terug tot fl. 40,00 'sjaars. Voornoemd persoon bleef in dienst tot 1778 en werd opgevolgd door Hendrik Hilbrink.

De tijd van Bataafse Vrijheid en het oprichten van een Bataafs legioen is een tijd van vele oorlogen. Oostenrijk verslaat het Franse leger. Het gezag in de zuidelijke landen wordt hersteld. Gelderland en Overijssel hebben slechts voor 2 jaar toegestemd in de 25-jarige oorlogsbegroting. In 1795 wordt het land door de Fransen bezet, in februari ook ons gewest. Dit is aanleiding tot de oprichting van "De Bataafse Burgerwacht" in het gericht Borne in 1796. Men is voor werving bij alle bewoners van het dorp Borne langs gegaan. Van de 110 personen die in aanmerking kwamen hebben 45 met het zetten van een kruisje getekend. Een enkele keer zelfs meer dan een per gezin! In Bornerbroek tekenden 10 van de 85 personen in Hertme 30 van 35! In Zenderen tekenden 106 van de 142 personen. Allen met een kruisje want ze waren de schrijfkunst niet machtig.

In 1830 werden meer armenjagers aangesteld. Vreemdelingen die zich vertoonden kwamen van over de grens, waarschijnlijk als gevolg van de opstand in België en Brabant. Ook via Duitsland kwamen ze de grens over. Opnieuw werden daarom wachten aangesteld, 2 dagwachten en 2 nachtwachten. Zij kregen de opdracht om goed op te letten, want er werden nogal wat vagebonden waargenomen en men had last van vele diefstallen. *"Met de klok van elf uren zal de wacht met een klep rondgaan vanaf de Weerseloschestraat enz., langs de school, de Markt tot de Potkampsbrug.* Men moest regelmatig de uren met een klep slaan en daarbij het uur aangeven; 1 uur 1 maal kleppen, 2 uur 2 maal kleppen enz.

Het is intussen 14 jan. 1855, de gemeenten worden zelfstandiger. Burgemeester en Wethouders maken bekend, volgens besluit van de Raad en Gedeputeerde Staten van Overijssel, dat wachten zouden worden aangesteld. Uit ieder huisgezin moest één man dienst doen als wacht uitgerust met een piek. Een kapitein zou worden benoemd door de Raad van de gemeente voor het adviseren in het regelen van de wacht. De opdracht was: handhaving van de orde, veiligheid en rust onder de ingezetenen. Een en ander werd geregeld in 20 artikelen. Zo mochten zij tijdens de wacht o.a. geen tabak roken of sterke drank gebruiken. De artikelen waren ondertekend door Burgemeester J. Bussemaker Bz. en Wethouder H.J. Boekman.

Hiernaast nachtwaker Kieft'n Bram.

Naderhand werden nog verschillende wachters genoemd w.o. J. Hilbrink. De laatste wachter was Kieft'n Bram, hij werd in 1921 benoemd. Luidruchtig liep hij altijd met zijn stok door Borne, tot iets voorbij de molen van Veldhof (de molenstomp staat nog aan de oostzijde van de Grotestraat richting Hengelo).

Na dit overzicht van stadswachten van bijna twee eeuwen, kunnen we constateren dat het criminele gedrag door de eeuwen heen altijd wel zal hebben bestaan. De aanstelling van de nieuwe wachters zal goed zijn voor de rust van de inwoners van Borne...

M.G.E. van Harten-Fransen.

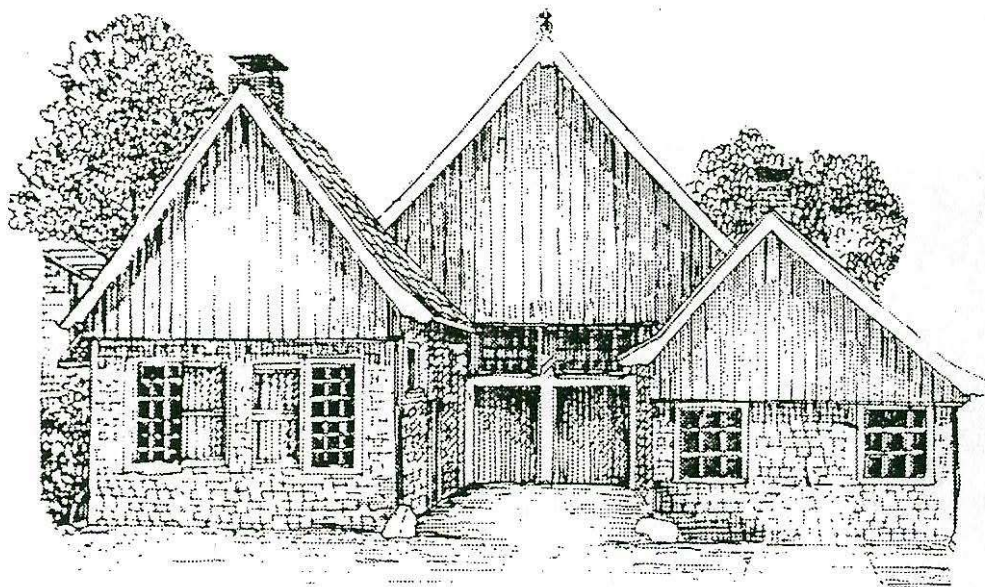
Literatuur:

1. Reglement van de Staten Overijssel 1724, pag. 146.
2. Reglement van de Bataafse gewapende Burgerwacht 1796.
3. Gemeenteverordening uit 1855.
4. M.G.E. van Harten-Fransen, Grepen uit de historie van Borne Deel. I
5. Bornse Courant, diverse artikelen.
6. Gemeenteverslagen Borne, verslag 21 jan. 1999.

DE KLOPPEN EN DE KLOPJESWONINGEN

Het complex aan de Koppelsbrink in Borne bestaat uit twee woongedeelten, een "bedrijfs gedeelte" en twee endkamers. Het gaat hier om een zogenoemde Akkerburgerwoning, een woningtype uit de tijd van de armoede. Twee gezinnen maakten gebruik van één deel met een varkens- en koeienstal. Meestal bevond zich in de werkruimte een lager gelegen weefkamer, waarin een weefgetouw. De mannen weefden er hun producten, die werden afgenomen door handelaars of fabrikeurs. De "Klopjeswoningen" dateren deels uit de zeventiende en deels uit de achttiende eeuw. In die tijd woonden er 12 fabrikeurs in Borne.

De grote endkamer, met de gevelsteen, is waarschijnlijk specifiek gebouwd voor een klop gelet op de eigen ingang en een eigen secreet. Aan deze vrouwen dankt het complex haar naam. "Klopjes zijn vrouwen die een onge-

huwd leven leiden, gedeeltelijk omdat zij dit leven hebben gekozen, gedeeltelijk omdat het gewone kloosterleven voor haar onmogelijk was in het land en in de tijd waarin zij leefden".